

Navigeren door het Goereese Gat

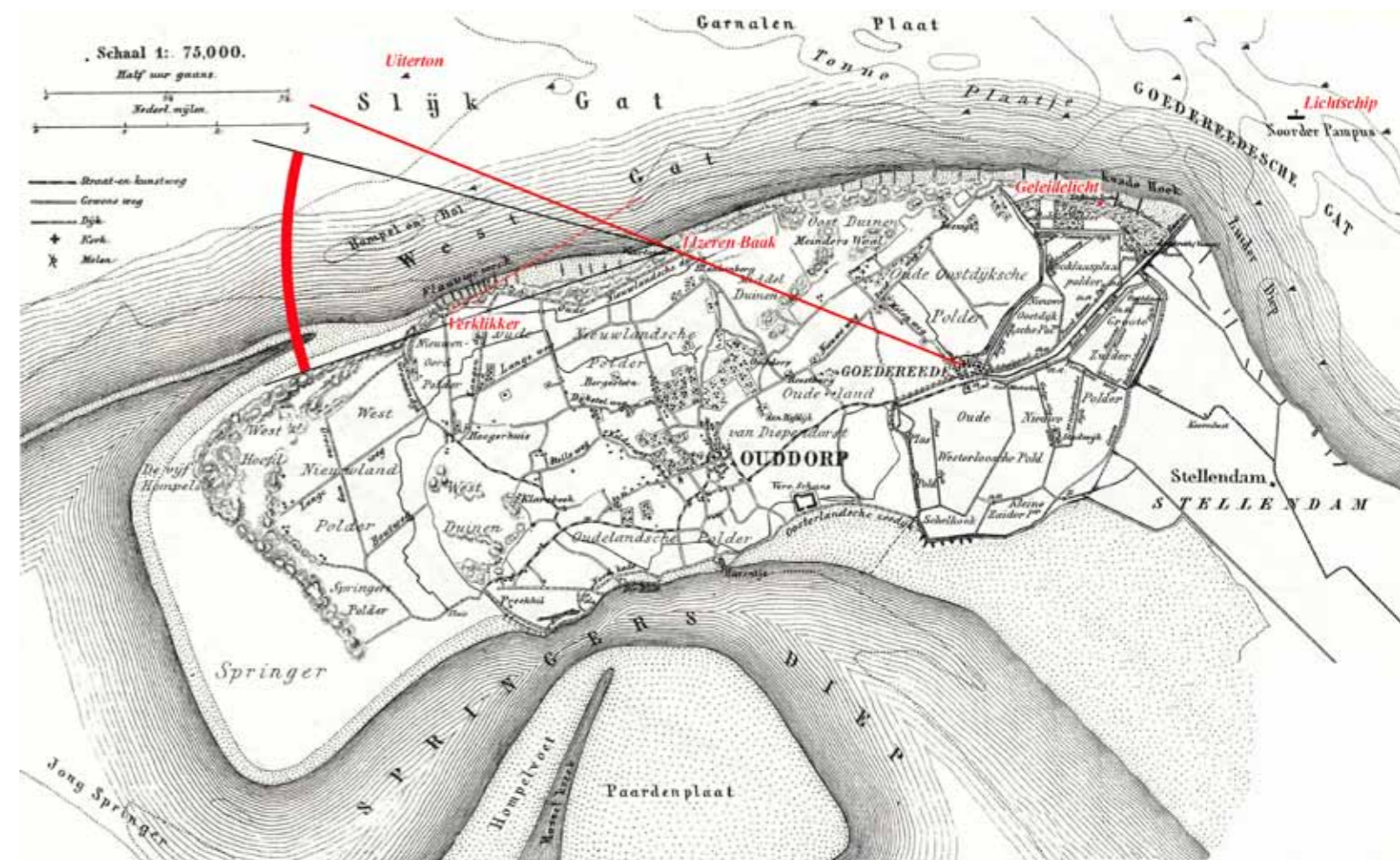
door Peter Kouwenhoven

In een serie artikelen in de Vuurboet worden de nautische objecten op en rond het eiland Goeree beschreven, zowel die uit het heden als het verleden. In dit artikel gaat het over de geleidelichten die behulpzaam waren bij het navigeren door het Goereese Gat. Het Goereese Gat is de overkoepelende naam voor een stelsel van geulen en zandbanken in het kustwater tussen Goeree en Voorne. Het Slijkgat vormt de belangrijkste toegang tot het Goereese Gat. Schippers op weg naar Goedereede-Havenhoofd en Stellendam kozen in de negentiende eeuw de route via het Westgat, langs de Hinder en door het Noorder Pampus. Een lastige route waarvoor een goede bebakening essentieel was.

In de vorige twee artikelen over Goeree is duidelijk geworden dat de kerktoren van Goedereede meer dan een eeuw lang het hoge licht van de lichtenlijn Slijkgat was. In 1819 was de Houten Baak het lage licht. Dit is later vervangen door de Stenen Baak en van 1862 tot 1912 functioneerde de IJzeren Baak als hoge licht. In deze periode was er nog een aantal geleidelichten beschikbaar om de schippers veilig richting Goedereede-Havenhoofd te leiden.

De verklikker op het Flaauwe Werk

In 1872 is een verklikker opgericht nabij het huisje van Jan Paulus op het Flaauwe Werk. Dit geleidelicht produceerde een smalle lichtbundel, over 600 schijnend, om de ingang van het Westgat te markeren. Schippers die vanaf de Noordzee richting Slijkgat voeren, moesten de rode sector van de IJzeren Baak mijden en de witte sector zoeken. Met het hoge licht van de kerktoren en het licht

De lichtenlijn Slijkgat en een aantal andere geleidelichten in 1872. Bij deze reconstructie is gebruik gemaakt van kaarten uit de Gemeente-Atlas 1868 van Kuyper.

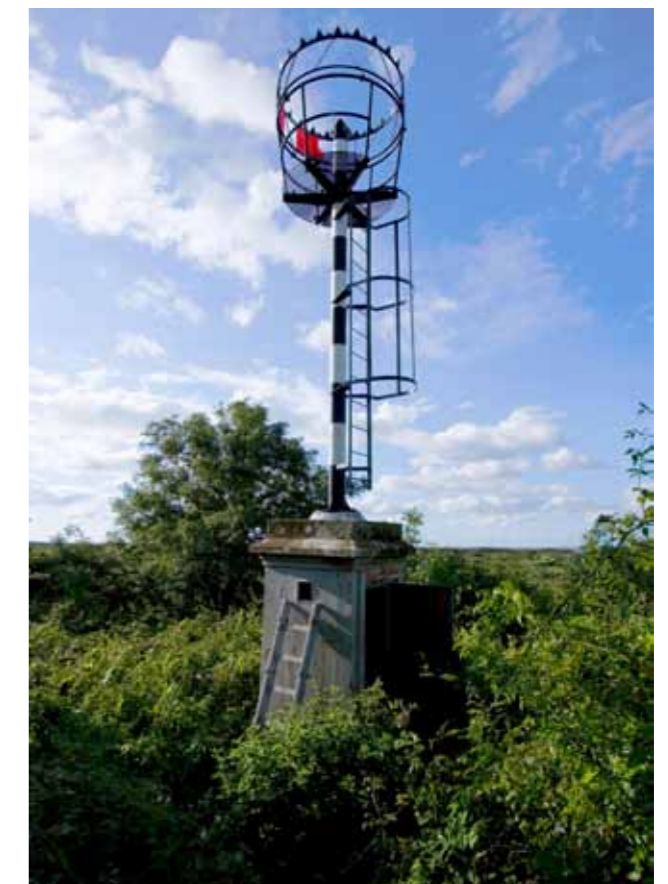

Het Flaauwe Werk begin twintigste eeuw, met het huisje van Jan Paulus en het bolbaken.

van de IJzeren Baak in lijn, wisten ze dat ze de goede koers door het Slijkgat hadden genomen. Zodra vervolgens het licht van de verklikker zichtbaar werd, moesten de schippers de lichtenlijn Slijkgat verlaten en de lichtbundel van de verklikker volgen om het Westgat te bereiken. Het huisje van Jan Paulus is ook al aangegeven op een kaart uit 1856 en op kustprofielen in zeemansgidsen uit die tijd. Het huisje was dus blijkbaar een belangrijk dagmerk. In 1878 is er ook een bolbaken op het duin bij het huisje geplaatst om de herkenbaarheid als dagmerk te versterken. Begin twintigste eeuw werd de verklikker op een mast geplaatst van zo'n 13 meter hoog, omdat de duinenrij was verhoogd.

Een lichtschip op het Noorder Pampus

Zodra de schippers op aangeven van de verklikker de ingang van het Westgat hadden gevonden, konden ze koersen op het lichtschip dat was uitgelegd voor de zandplaat in het Noorder Pampus, ten noordoosten van Goedereede-Havenhoofd. Het lichtschip Noorder Pampus is in 1870 uitgelegd, tezamen met een lichtschip in het Bokkegat, de vaargeul die ten noorden van het Westgat lag, langs de zandplaat Hinder. Uit een oud document valt af te leiden dat het lichtschip in het Bokkegat een rinkelaar was met één mast met bol, waarin van zonsopgang tot zonsopkomst twee lantaarns werden gehesen. In het daarop volgende

Het geleidelicht Kwade Hoek in 2012. Het licht is in 2001 gedooft.

De lichtenlijn Slikgat omstreeks 1940.

jaar is dit lichtschip vervangen door een "vaartuig, rood geschilderd, de grootste mast voorzien van een bol en aan den verkorten bezaansmast één lantaarn met drie olielampen met reflectors". Ik vermoed dat ook dit schip een rinkelaraar was, in dit geval een type met twee masten. Rinkelaars waren kleine schepen met een platte bodem, vergelijkbaar met de Scheveningse bomschuiten, die tot ongeveer 1870 werden gebruikt voor beloodsing. Deze loodsrinkelaars werden later gebruikt als kleine lichtscheperen in ondiepe kustwateren. Hoewel niet expliciet vermeld ga ik ervan uit dat het lichtschip Noorder Pampus van hetzelfde type was. In het begin was het nog een beetje experimenteren met de verlichting. Het bleek dat het licht moeilijk herkenbaar was van enige afstand. In 1872 kregen beide lichtscheperen bij Goeree daarom een veel krachtiger licht.

Het geleidelicht Kwade Hoek

Ter hoogte van de Kwade Hoek kregen schippers opnieuw een signaal om van koers te veranderen, om te voorkomen dat ze in aanvaring zouden komen met het lichtschip en om de juiste koers te vinden door het Noorder Pampus richting Goedereede-Havenhoofd. Eveneens in 1872 werd in de duinen ten noorden van de Bokkepolder een geleidelicht geplaatst dat slechts zichtbaar was door een smalle spleet in een groot scherm. Ineen gehouden met het grote licht van de kerktoeren gaf dit de richting aan om 'veilig over de Hinder' te varen. Overigens is er al eerder sprake van een geleidelicht op de Kwade Hoek. Op 15 mei 1852 werd in de duinen een

kleine lichtopstand geplaatst, waarin een Argandse lamp met reflector brandde. Op dat moment werd tevens het verkenningslicht op de kerktoeren gedeeltelijk voorzien van een rood glas. Ineen gehouden met het geleidelicht op de Kwade Hoek, gaf dit de koers 'over het diepste vaarwater van het Noorder Pampus'. Beide beschrijvingen van het geleidelicht op de Kwade Hoek zijn wat lastig te interpreteren, omdat er geen gedetailleerde kaart is met de ligging van de Hinder en het Noorder Pampus in die tijd. Bovendien is die rode sector wat verwarrend omdat dit type sector meestal gevaarlijk gebied aanduidt. Ik ga er vanuit dat de lichtenlijn wit licht toonde en dat de rode sector een waarschuwing was voor afdwalen richting zandbanken. De geleidelichten in beide

Stellendam. Havenhoofd met Kustlicht.

Stellendam. Havenhoofd met Kustlicht

genoemde perioden zullen behulpzaam zijn geweest bij het vinden van de 'afslag' richting Goedereede-Havenhoofd. Ergens tussen 1916 en 1949 is het geleidelicht Kwade Hoek meer richting westen verplaatst. Daar verrees een ijzeren lichtopstand op een stenen sokkel. Dit licht staat er nu nog maar functioneert niet meer. In 2001 is het licht gedoofd omdat het als hinderlijk werd ervaren door de beroepsvisers van Stellendam.

Het havenlicht van Stellendam

Naar Stellendam was het nog een eindje verder varen via het Zuider Diep. Het havenlicht gaf 's nachts de juiste richting aan. Op het westelijk havenhoofd van Stellendam stond in de tweede helft van de negentiende eeuw een gele houten lantaarnpaal met omgang en trap. In 1891 is dit licht vervangen door een zeshoekig stalen havenlicht. In de jaren 60 van de twintigste eeuw zijn de Haringvliet-sluizen en een nieuwe haven voor Stellendam aangelegd. In verband hiermee is eind jaren '60 het havenlicht gedoofd en afgebroken. Op een topkaart van 1903 komen nog twee andere lantaarns voor bij Stellendam, op de zomerdijk, ter weerszijde van het havenhoofd. Bovendien een baak op de oostelijke havendam.

Een nieuwe lichtenlijn voor het Slikgat

In 1912 werd de IJzeren Baak gedoofd en kwam er een nieuw laag licht nabij het Flaauwe Werk, een stuk westelijker dan zijn voorganger. Dit nieuwe lage licht was een kleine betonnen constructie met schermen, om de

Zeekaart uit 1986 met daarop het geleidelicht Kwade Hoek.

herkenbaarheid bij daglicht te vergroten. In juni 1912 werd hierop de oude optiek van Vlieland geplaatst: een vaste optiek van de vierde grootte met een Blaugasgloeilicht. Dit licht had net als de IJzeren Baak een rode sector. In 1924 moest ook het hoge licht worden aangepast. Het Blaugasgloeilicht van de kerktoeren werd verplaatst naar een nieuwe lichtopstand bij het Flaauwe Werk. Al snel bleek dat dit licht niet hoog genoeg was en daarom werd het in 1931 vervangen door een hogere opengewerkte ijzeren constructie. Eind jaren vijftig is de lichtenlijn opgeheven, omdat hij niet meer goed functioneerde. Het geleidelicht van de Kwade Hoek gaf daarna de ingang van het Slikgat aan.

Bronnen: archieven en collecties van Piet Nota, Jan van Koppen, Peter Vreeke, René Vas, Rudy Muller en Guus Mahler

Het hoge licht Slikgat van 1924 tot 1931.

Het hoge licht Slikgat van 1931 tot eind jaren '50.

Het lage licht Slikgat van 1912 tot eind jaren '50.